

„A Tisza-parton mit keresek?”

Ady Endre izgatott kérdését/felkiáltását valószínűleg minden olyan művész és tudós magának érezheti, aki vidéken próbál – olykor méltánytalan helyzetben – jelentőset, a „helyi értékrenden” messze túlbaladót alkotni. A Tisza-parton azonban nemcsak a lelki nyugtalanság, hanem az elszántság verse. Ezért is választottuk a bíres sort sorozatunk címéül, melyben a magyar kultúra és tudományosság Szegedhez is kötődő jeleseit kívánjuk megszólaltatni.

„Az írás a teremtés illúziója”

PORTRÉVÁZLAT DARVASI LÁSZLÓRÓL

Darvasi László a '90-es évek elején szinte üstökösként robbant be az irodalmi életbe. Első kötetei, a *Horger Antal Párizsban* és *A portugálok* megjelenése után az egyik legígéretesebb fiatal költőnek, novellistának tartották. Az azóta megjelent könyvei – *A veinhageni rózsabokrok* (1993), *A vonal alatt* (1994), *A Borgognoni-féle szomorúság* (1994), *A Kleofás-képregény* (1995), *Hogyan csábítsuk el a könyvtároskisasszonyokat?* (1997) – rendre sikert hoztak, művészetét Déry Tibor-jutalommal, Szép Ernő-, Krúdy Gyula- és József Attila-díjjal ismerték el. Legutóbbi kötete, a *Szerelmem, Dumumba elvtársnő* kapcsán úgy fogalmazott egyik kritikusa: az, hogy manapság ismét van élő magyar novellisztika, többek közt Darvasi munkáin mérhető. De nemcsak novellistaként jegyzik, hanem színpadi szerzőként is. A *Szív Ernő estéje* és a *Vizsgálat a rózsák ügyében* című darabja után a harmadikként szintén Debrecenben bemutatott *Bolond Helgát* több kritikus is az elmúlt színházi évad legjobb új magyar drámájának találta. Darvasi Lászlóval pályájáról, az írásról és szegediségéről is beszélgettünk.

– Az ember életében általában meghatározó, hogy honnét indul és milyen gyermekkor volt. Írásaid mintha keveset árulnának el erről...

– Törökszentmiklóson születtem, ott jártam iskolába. Poros mezőváros az Alföld közepén, nem messze a Tiszától. Többször kihalt a település, ilyenkor aztán fölverte a gyom meg a nád, a romok meg beleporladtak a földbe. Szeretem a gyermekkoromat, talán ezért nem írtam még róla. Tágas volt, kalandos, és hiján volt a megrázó, az elnyomó élményeknek. Nyilván az a szülőfölded, ahol először fáj valami, és ezt az emléket

megőrzöd. Ahol először üt meg a föld. Én ezt a fájdalmat, ahogy öregszem, vagy mit is csinál a testemben az idő, egyre fontosabbnak tartom. Holott persze Szegeden élek, a szülővárosomat elhagytam, budapesti lapnál – is – dolgozom. Pesti barátaimnak szegedi vagyok. A szegedi barátaim jóval többet tudnak erről a városról. A tudás alatt nem csak lexikálitást értek. Tudni és ismerni a város természetét, jellegét. A törökszentmiklósiak számára pedig elmentem. A kiadóm meg Pécssett van. Azért ha otthon vagyok, fölraokom a gyereket a nagyapja biciklijére, és bejárom azokat a helyeket, ahol én fölöttem. Kanálisok, gyepék, a focipálya, a strand. A házat, ahol az első öt évemet töltöttem, már lebontották. De az öreg diófa még mindig ott áll az udvaron. Elszorul a szívem, ha látom.

– *Hogyan lettél író, és miért éppen Szegeden?*

– Itt ragadtam a főiskola elvégzése után. Néhány év tanároskodást követően újságíró lettem a Délmagyarországnál. Dlusztus Imre barátom egy szegedi JAK-ülésem megkérdezte, nem lenne-e kedvem az újságíráshoz. Volt kedvem. De akkor már megjelent az első versem a Kortársban, Zalán Tibor közölte. A nyolcvanas évek közepén meglehetősen sok fiatal kezdett itt írni és szerkeszteni. Az első fontos kezdemény talán a Harmadkor volt, majd néhány évre megcsináltuk a Pompejít, amely most, novemberben búcsúzott el a Jelenkor vendégeként. Sok barátomból azóta többkönyves író, komoly szerkesztő, irodalmár lett. Engedelmeddel nem sorolom őket. Olyan sokan voltunk itt, hogy még véletlenül kihagynék valakit. Mindenesetre inspiráló közeg volt.

– *Hogyan született meg Szív Ernő hírlapíró figurája?*

– Jó nyolc évvel ezelőtt írtam egy tárcát ezzel a névvel. Akkoriban a Délmagyarország kulturális rovatában dolgoztam. Néhány nap múlva még egyet írtam Szív Ernőről. És még egyet. Ösztönös folyamat volt, afféle önvédelmi reflex. Kitalálni valami személyeset, valami intimet az újságírás napi robotjában. Odatenni egy kis sorsot két tudósítás közé. Az újságírás műfajai között olyasmit erősíteni, ami a leginkább irodalmi jellegű. A lehetőségekhez és a kornak megfelelően megidézni Esti Kornélt, Rezeda Kázmért, Szép Ernőt. Aztán elkezdtem rendszeresen publikálni az Élet és Irodalomban, ott például a hatodik éve írom a havi egy tárcámat. Kimerítő és fárasztó dolog, de hát ebből élek. Ebből is. Hadd hozzak egy példát. Olyan ez, mintha a Hrabal-életművön belül komoly rendszerességgel megszólalna Pepin bácsi, és kiáltozna egy keveset a cipőpertliről, a disznóvágásról vagy a hőéséről. Tárcát írni életmód kérdése. Ráállsz, és csinálod. És akkor is csinálod, ha kedvesen rádszólnak, el ne felejtse, hogy holnap meg kell halni. Az a fontos, hogy mindig tudd a tárca helyét. Túlbecsülni sem szabad, és lekezelni sem szabad, mert például a tárcáidat olvassák a legtöbben. Írsz mondjuk tíz tárcát, ebből egy jó lesz. Kettő négyes. A többi hármast vagy még rosszabb jegyet kap. Olykor egy tárca megbukik. Elégtelen, kedves Szív. Viszont az egy ötös osztályzatúért érdemes megcsinálni a másik kilencet. Írsz, mondjuk, ötszáz tárcát, és abból már talán lehet egy olvasható könyvet szerkeszteni.

– *Mennyire azonos Szív figurája Darvasi Lászlóval?*

– Szív tárcanovellái, kisszínesei és a Darvasi által jegyzett novellák és kisregények között óhatatlanul van áthallás. Ez kikerülhetetlen. Egyszer egy kritikus azt írta, néha Darvasi kezd el egy novellát, és Szív fejezi be. Ezt nem azért mondom, mintha egyet értenék ezzel a megállapítással, mert szerintem arra mindig vigyáztam és vigyázni is fogok, hogy ilyen módon a két beszédmód ne zavarjon bele egymásba. Legfeljebb egy-

egy Darvasi-írás zárása, végkifejlete kevésbé sikerül, s ilyenkor kézenfekvőnek tetszik, hogy Szívre hárítsuk a hibát. Néhány hónapja egy újságíró egyszerre csak azt mondta nekem interjú közben, hogy szerinte Szív sokkal jobb író, mint Darvasi. Mert hogy Szív természetesebb. Szív él, lélegzik, szaga van. Darvasi szövegei ezzel szemben, úgy mond, csinálva vannak. Kimódoltak. Azért ezen jócskán meglepődtem akkor. Vagyis hát Darvasi meglepődött. Összeszorította a száját, és ha jól emlékszem, egy kicsit meg is volt sértve. Szív meg ült egy pohár rossz vörös bor előtt a Mojóban, nézte ezt az újságírót és elégedetten vigyorgott.

- A Szív-novellákban rendszeresen felbukkanó alak Bakó András költő, azaz atyai barátod, a három évvel ezelőtt elhunyt Baka István. Mit jelentett ez a barátság számodra?

- Felnőtt fejjel volt az első személyes halottam. Valójában még mindig ő az. Egyszerre volt hallatlanul tapintatos és ingerlékeny, nyílt és zárkózott, hiú és megértő, zseniális és esendő ember. Nekem a művészetén túl az volt a legértékesebb tulajdonsága, hogy nagyon lehetett szeretni. Azt gondolnám, hogy ez egy nagyon fontos adottság. Vannak emberek, akik nagyon tudnak szeretni, odaadóak és önzetlenek, és vannak olyanok is, mint például István, akiket nagyon lehetett szeretni. Van egy képesség, hogy lehet téged szeretni. Úgy élsz, úgy csinálod a dolgaidat, úgy hajolsz az emberekhez. Te kevesebb embert szeretsz, mint amennyien téged szeretnek. Élete utolsó öt évében kerültünk közel egymáshoz. Én már nem láttam a fölszabadult, az egészséges embert, már ha volt ő fölszabadult egyáltalán az életében. Szorongás és blaszfémia tárgyakkól biztosan ötöst adott neki az Isten. Nekem Baka a szenvedő, a betegséget büntetésként fölfogó, s az ellen az utolsó pillanatig lázadó embert jelenti. Aki két hónappal a halála előtt még a fogait csináltatja. Aki elhatározta, ha meggyógyul, leleplezi az Úr praktikáit. Aki nem adta oda magát a halálnak, szinte megtiltotta magának, hogy elgyengüljön.

- Gyerekkorodban nem találkoztál a halállal?

- Az első halottam nagyapám volt. Nagyapámnak dús, vastag bajusza volt, s a bajusz mindig nyálás volt egy kicsit. Ha csókjára emlékezem, most is érzem ezt a meleg és nedves bajuszt. Ez maradt meg a leginkább belőle. Meg az orra. Szép húsos orra volt. És amikor meghalt, és feküdt felravatalozva az iszonyú áprilisi szélben, én megálltam előtte, és amikor nem látta senki, azon a celofánszerű anyagon keresztül megfogtam az orrát. És talán sírtam. Akkor érintettem meg utójára. Megfogtam halott nagyapám szép orrát.

- Márai azt írja: élni és írni úgy kell, mintha minden cselekedetünk utolsó lenne az életben, mintha minden leírt mondatunk után a halál tenne pontot. Mit gondolsz erről az írói attitűdről?

- Hirtelenjében azt gondolom, hogy járhatatlan. Élni, talán lehet így, vagy kellene így élni, de írni, hát nem is tudom. Szerényen kinyilvánítanék némi kételyt. Hogy az írás technikája nem ilyen lenne. Az elve, talán. De a javítás, a negligálás, az újírás az alkotás természetéhez tartozik. Nincs befejezve semmi, ahogyan tökéletes mű sincs. Márai a sztoikusokból merítkezik. Valaha itt üldögélt, a Duna partján egy római császár, és ő ilyeneket mondott ennek a földnek. Talán azt is megkérdezte magától egyszer, a Duna partján mit keresek én. Én inkább azt mondom, az fontos, hogy a mondatodnak legyen tekintete, s az életben, mint egy erdei tisztáson keresztül a fák közé, akár a halál torkába is bele lásson. Nézzon csak bele a mondatod a halál torkába, ben-

dőjébe, vaginájába, segge lukába. Én meglehetősen intenzitással vélem látni a halált írás közben, csak hát a halálnak is számtalan formája van, az elbukás, a vereség a pusztulás. Szívesen megtapasztalom a vereség vagy a bukás érzését is. De azért fehér zászlót nem lobogtatok. Sőt!

- *Mi a fontosabb az író számára: az önismeret vagy a világ ismerete?*

- Valószínűleg az, hogy nem tudjuk. Miután én a világ része vagyok, s az én részem is a világ, elválasztásra nincs lehetőség. Amit írsz, az mindig te vagy. Amit írsz, az mindig a világ. Azért írsz, hogy legyél. Azért írsz, hogy legyen világ, mert ha nem lenne szó, mondat, ha nem lenne vers és regény, nem lenne élet sem. Odahúzzuk szépen Kosztolányihoz a sámlit, aki azt mondja, hogy az író, azért ír, mert nem tudja. Ha tudná, nem írná. Erősen kívánom magamnak, hogy igazából én se tudjam soha. Elmondom, beszélek és fecsegek róla, jajgatok és nevetek miatta, és közben nem tudom. Másrésztől pedig gyakorta hatalmába kerít egy érzés, hogy amikor, mondjuk, dramaturgiailag megoldok valamit, s erről a megoldásról utóbb úgy érzem, helyes és jó, szóval ilyenkor igencsak csodálkozom. Hogy honnan tudtam én ezt? Miféle tudásból, tapasztalatból jött a megoldókészségnek ez a kegyelme?! Méhecske járt a szádban? Múzsza a spájzban, az ágy alatt, a fürdőszobában? Az irodalomban és a művészetben az a gyönyörű, már ha műveljük, hogy valami erő a kezünk alá ereszkedik, és, nem azt mondom, hogy megszelídül, vagy megadja magát, de legalábbis velünk lesz. Az írás teremtés illúziója is. Cioran például azt mondja, hogy Isten nem olvas. Viszont, és ezt tudjuk jól, Isten lelkesen diktál. Több könyvet lediktált már, a Bibliától a Koránig. De vajon miért nem olvas Isten? Csak nem analfabéta? Mi ugye azt gondoljuk, hogy Isten meglehetősen gyanakvással figyeli a művészetet, legalábbis az írásbeli művészetet biztosan, és az sem véletlen, hogy a nagy tanítók, bölcseleők és moralisták inkább a szavaikkal kívántak hatni, tanítani és javítani. Szóval, miért diktál Isten, ha nem olvas? Valószínűleg azért, mert nincs szüksége az olvasásra, Isten benne van a mondatban, beleereszkedik, belebújik, elvackol benne, mint egy kicsi állat, vagy éppen megnöveli, kitágítja, s ebből a szempontból valószínűleg mindegy, dilettáns versikéről vagy remekműről van szó. S hogy akkor, persze, mi is lenne a különbség? Talán az, hogy a jó műben, a remekműben megmutatja magát az a titokzatos erő, melyet nevezhetünk Istennek, szellemnek. A jó mű közösséget teremt.

- *Miből fakad a Darvasi-féle szomorúság?*

- Nyilván alkati dolog nálam a hiba és a véték iránti vonzódás. Szív Ernő is gyakorta ír arról, hogy szereti elrontani a dolgokat. Én ugyan nem örülök a hibáimnak, de azt hiszem, valamiképpen szeretem őket. Szeretni azt, amikor elrontasz valamit. A megbocsátás! Szereted, de közben nem felhőtlenül jó, s azt érzed, hogy a szeretet mögött is van valami mélyen hiábavaló. A hiba biztosabb, mint a helyes megoldás. Akkor jó a világ, akkor lehet benne élni, ha egy kicsit el van rontva. A tökéletes lakhatatlan.

- *A Szerelmem, Dumumba elvtársnő címmel megjelent legfrissebb novelláskötetéről írja az ÉS recenzense: „Az eddig az elbeszélhetőség kételyével megvert elbeszélő helyébe a fecsegő történetmondó lép, akinek a megszólaláshoz való viszonyát némi léhasággal vegyített ambivalencia jellemzi. Ez a fajta szétáradó elbeszélésmód, sokszor túlcsonduló verbalizmus a kötet darabjainak nagy részét meghatározza.” Mit gondolsz erről az értékelésről?*

- Így gondolta a kritikus.

- *Mi a viszonyod akkor az irodalomkritikához?*

– Őszinte leszek. Közepesen érdekel, és közepesen tartok tőle. Kinyilvánítok egy kis respektet, de nem akarok túlzottan megfelelni neki. És nem akarok olyan íróvá válni sem, aki egy idő után, nyilván a sok negatív értékelés következtében azt mondja, őt nem érdekli, mit írnak róla. Engem a kritika jól tart, foglalkozik velem, így is és úgy is. Egy író számára ez is fontos. Fontos, hogy néha fenéken rúgják, ha az eljárás olykor igen fájdalmas, vagy igazságtalannak tetsző is. Az író, aki kiszolgálja a közönséget, és boldog ettől, és rém elégedett, hogy sikeres, hogy ötvenezres példányokban kel el a könyve, hazudik, és áztatja magát. Nem a közönséget kell kiszolgálni, hanem a formát. Minden egyéb, siker vagy bukás, csak ez után jöhet. Nem azt mondom, hogy tudom, hanem azt, hogy amikor egy tárcát, egy drámát, vagy egy novellát írok, akkor, abban a formában tudni vélem, mi a dolgom.

– *Meglehetősen sok irodalmi műfajban kipróbáltad magad. Melyik áll most a legközelebb hozzád?*

– Azt gondolom, hogy a regény az a forma, ami a legtöbb lehetőséggel bír. Regényt kell írni, mert egy regényben használ téged leginkább és legintenzívebben az idő, vagyis egy regény terében találhatsz a legtöbbet. Szóval nálam a regény vezet.

– *A Tiszatáj közölte nemrégiben folytatásokban A könnyemutatványosok legendája című regényedet. Mi ragadott meg ebben a különös történetben?*

– Öt éve kezdtem, és egy hosszabb elbeszélésnek indult. Egy adott történet mindig bír egy adott történelmi korrallal, amely korban a legjobban él, működik, hangzik, ahol a legautentikusabb. A történet egy nyomorult 17. század végi kurucról szól. Egy megtépzott, sokat élt figura a török rabság utolsó éveiben, Magyarországon. Am a történetben egyszerre csak megjelent öt könnyemutatványos, öt titokzatos figura, akik korábban *A Borgognoni-féle szomorúság* című novelláskönyv rövid történeteinek egyikében szerepeltek. A mutatványosok föltűntek Prágában, Velencében, Ukrajnában, Budán, s egyre inkább tágítani kezdték a regény terét és történelmi idejét. A kuruc figura mellett újabb és újabb alakok, románok és bolgárok, szerbek és zsidók, törökök és németek tűntek föl, s mindahányan kikövetelték a személyes sorsukat, és bizony nemcsak azt, hanem szülőföldjük történetét és a legendáit is. Öt évig írtam, és most nagyjából kész vagyok. Félek.

– *A ti nemzedéketek előtt volt egy jelentős drámaíró nemzedék: Spiró, Bereményi, Nádas, Kornis. Darabjaik többsége színpadra került, és könyv alakban is megjelent. Úgy tűnik, a ti generációtok nem kap annyi lehetőséget, mint ők, és mintha a mai daraboknak sem lenne olyan visszhangjuk és sikerük, mint annak idején például a Csirkefejnek vagy a Hallelujának volt...*

– Azért Parti Nagy Lajos Mauzóleumának a Kamrában elég nagy sikere volt. Az a tény, hogy az irodalom, s az író jelentősége, társadalmi súlya és megbecsülése enyhén szólva óvatosabb mértékű manapság, a drámára is igaz. Ha nem a legigazabb. Az általam említett drámaírói társaság olyan korban kezdett, amikor mindenki tudott mindent hatalomról és életről, vagy legalábbis majdnem mindent, viszont úgy kellett tenni, élni és működni, mintha nem tudott volna mindent a polgár. Ahhoz, hogy a dráma elementáris legyen, éppen a műfaji sajátossága miatt, kellett ez a közösen birtokolt tudás, és bizony igen jól jött, hogy a kimondás pusztán ténye vagy éppen az utalás, a sejtetés, eleve feszültséget gerjesztett. Ráadásul az általam említett írók rendkívül tehetséges emberek. Összejött nekik. Persze most is mindenki tud mindent hatalomról,

umbuldákról, szegénységről, nyomorról, gazdagságról. Az emberek tisztában vannak azzal, hogy milyen az életük, és miért olyan, amilyen. Mármost erről, te drámában úgy beszélsz, hogy közben tökéletesen szabad vagy. Azt mondasz, amit csak akarsz. Jó, legfeljebb a nyugdíjas bérletesek dobálnak büfészendviccsel. Az ember nem nagyon szereti az arcába kapni, hogy mocskos disznó, hogy gyarló, vagy szárnalmas. Pedig néha nem árt. Szóval mintha a dráma elveszette volna a szociográfiai természetű fölhajtóerőt, és elvesztette volna azt a feszültséget, amit a cenzúrának köszönhetett. Ha darabot írok, nem annyira a közelmúlt, vagy a jelen foglalkoztat, hanem inkább valamiféle általánosabb probléma. Egy közösség és a bűn kapcsolata. A Helga erről szól, például.

– *A Bolond Helga nagy sikert aratott Debrecenben, több kritikus is az év legjobb új magyar drámájának ítélte. Elégedett voltál a színrevitelével?*

– A darabot Czeizel Gábor rendezte. Én, amennyire csak lehet, tiszteletben kívánom tartani egy rendező elképzelését, stílusát. Szeretem elnézni, hogyan próbálnak a színészek, de nem szólok a dolgukba. Legfeljebb, ha megkérdeznék. Próba után odajön a színész, kellene, kéne még egy mondat. Hát, talán kap. Vagy megkérdezi, mit szólok ahhoz a mondathoz, amit ő talált ki. Olykor észre sem veszem ezt. Ha jól értem, Gáborral a kritika nem bánt kesztyűs kézzel.

– *Miért nem láthatunk Darvasi-darabot Szegeden is?*

– Ezt ne tőlem kérdez! Én megpróbáltam. A Helgát ugyan a Katona ösztöndíjasaként írtam, végül is, azt hiszem, nem illett bele Kamra profiljába. Aztán nagy tisztelettel és valamivel óvatosabb várakozással elhoztam ide, Szegedre is, és itt se illett a képbe. Nekem ugyan nem mondták meg, miért, és ha nem, hát nem. Azt hiszem, ilyenkor egy jóra való és rendes író érezhet néminemű sértettséget. Pedig az alaptörténet egy pékcsalád kiirtásáról szól, és ez a téma, enyhén szólva, ismerős erre felé. Semmi kedvem mellébeszélni. Nekem meglehetősen fáj, hogy nem lehet Szegeden darabom. Ha a Helga után nekem valaki azt mondja, hogy édes öregem, te olyan darabokat írsz, amelyek nem férnek bele a mi elképzelésünkbe, akkor én megköszönöm, hogy szóba álltak velem, és keresgélek tovább. Ha jól emlékszem, induláskor volt a mai szegedi színházi vezetésnek egy olyan terve is, hogy mai, fiatal, netán helybéli szerzőknek is lehetőséget ad. Mármost a helybéli, fiatal szerző is olyan fajta, hogy nem tölti el túlzott lelkesedés attól, ha kutyába sem veszik. Ráadásul úgy tetszik, mintha ez idő alatt egyáltalán nem mutattak volna be élő magyar szerző darabját a szegedi színházban. Pedig túlzott kívánalmak nem lennének. Például egy egyfelvonásos stúdiódarab szerződése százötvenezer forintot taksál. Annyiért már örült lelkesedéssel elkövetesz egy darabot, majd pedig hónapokig konzultálsz a dramaturgoddal, meg a rendeződdel, újrairóod, szöszölsz, dolgozol. Miközben azt olvasod, hogy csak egy előadás díszlete több millió forintot tesz ki. Viszont hangsúlyoznám, és ez nagyon fontos, én nem akarok beállni a mellőzött, a jogosan vagy jogtalanul megsértett szegedi színházi emberek meglehetősen népesnek tetsző táborába. Ebben a kérdésben kizárólag magamat képviselem. Írtam eddig három darabot, és mind a háromnak volt premiére. Azért ez egy jó arány. A Vizsgálat a rózsák ügyében című darabot ráadásul Pécsen is bemutatták. Azóta nagyjából elkészült az új opus is, és ez is Debrecenbe ment. Nem kéne feltétlenül Debrecenbe menni, de hát ez van.

– *Most milyen nagyobb munkán dolgozol?*

- Talán hozzákezek egy újabb regényhez. Ez a téma a 19. század közepére kívánczik, valahová Európába, Svájcba talán. Látok egy érintetlen, tehát titkos bűnökkel és elfojtott tragédiákkal teli világot, ahol egy szép napon megjelenik egy tájkritikus. Ez az ember azt mondja, hogy a teremtés nincsen befejezve, és hogy ő Isten kritikusa. Valami ilyesmi. Majd látjuk.

- *A Tisztatáj portrészorozatának címe egy Ady-sor: „A Tisza-parton mit keresek?” Hogyan válaszolnál erre a kérdésre?*

- Nem tudom. Nem tudom, mit keresek itt. Amikor keresek, nem itt keresek, hanem sokféle helyen keresek. Erről szól a regényem, például. Viszont itt élek. Az a jó, szerencsés és megbecsülendő ebben a helyzetben, hogy eddig innen bárhová elmehettem. És mindig visszajöttem.

Hollósi Zoltán

